

1. Kinesisk religion

Hvordan kan et land, som i over 65 år har haft et erklæret ateistisk styre, overhovedet have religioner? Det er et spørgsmål, som har udfordret mange forskere, og sagen er også kompliceret. Kinas moderne religionshistorie har udfordret klassiske sekulariseringsteorier, der lagde op til, at religion ville dø ud i takt med stigende modernisering og økonomisk udvikling. Men i Kina er religion faktisk kommet (tilbage) på markedet, og religiøs adfærd og religiøse holdninger er i vækst.

Hvad er kinesisk religion?

Det kan synes underligt at begynde en bog om kinesisk religion med et spørgsmål, med at problematisere: Hvad er kinesisk religion? Men at bruge ordet *religion* om daoisme, kongfuzianisme, buddhisme og folkereligion er ikke så ligetil. Dog kan disse overvejelser også give stof til eftertanke i forhold til almindelige begreber om religion – og om religioners vækst.

Først og fremmest er ordet *religion* et for kinesere fremmed begreb. Det moderne ord er *zongjiao*, men det blev først taget i brug i slutningen af 1800-tallet, og det blev konstrueret af japaniske religionsforskere i deres oversættelse til kinesisk af europæiske tekster. *Zong* er tegnet for et forfaderalter og betyder i sig selv ”sekt”, og *jiao* betyder ”lære”. Så *zongjiao* indeholder både elementer af forfædre kult og lære. Men førend tegnet blev anvendt om overbegrebet *religion*, var det blevet brugt om buddhistiske sekters lære. Og da det blev brugt i slutningen af 1800-tallet om overbegrebet religion, refererede det klart til kristendommen. Eftersom kristendommen er en eksklusiv religion og understreger det at tro og det dogmatiske, så er *zongjiao* en velegnet betegnelse for religioner, som tager kristendommen som deres mål og/eller model, men ikke inklusive religioner som daoisme og buddhisme.

宗教

Problemet er, at kinesiske religioner generelt set slet ikke betoner eksklusivitet, tro eller dogmer.

Følgelig er kinesere noget overrumpede og tøvende over for at anvende ordet *zongjiao*, for det har ikke de samme konnotationer, som vi kender fra ordet religion, som en bred paraply.

Inklusiv om religioner betyder, at religionen tillader, at tilhængerne har mere end en religion.

Eksklusiv om religioner betyder, at religionen ikke tillader tilhængerne at have andre religioner.

Problemer vedrørende folkereligion og kongfuzianisme

Kineserne havde dengang et abstrakt ord for daoisme, kongfuzianisme og buddhisme, og det var *jiao*, ”lære”, hvorfor man ofte talte om *san jiao*, ”de tre former for lære”: altså daoisme, kongfuzianisme og buddhisme. Som man kan se, regnede man ikke folkereligion for en *jiao*, selv om folkereligion mere end nogen anden religiøs strømning har betydet noget for kinesere. Grunden er, at folkereligion ikke har nogen nedskrevet ”lære”, men er orienteret mod praksis eller religiøs handling og ikke har kanoniske tekster, som doktrinerne kan læses ud af.

Kommunistkina i dag anerkender heller ikke folkereligion som værende en religion, men behandler den som folkløse og etnografi. For at blive anerkendt som religion i dag skal følgende betingelser være opfyldt:

1. Organisationen skal have et navn, en permanent adresse og en ansvarlig leder.
2. Organisationens vedtægter må ikke stride mod Folkerepublikken Kinas grundlov og øvrige relevante love og bekendtgørelser.
3. Organisationen skal understøttes økonomisk på lovlig vis.
4. De religiøse skrifter, lære og dogmer skal kunne underkastes tekstanalyser og ligge i forlængelse af udviklingen af en i forvejen eksisterende religion i Kina og må ikke gå imod organisationens egne vedtægter.
5. Organisationens ledere skal være bredt repræsentative.

Disse betingelser er præget af vestlig tænkning om religioner og diskriminerer folkereligion. Samtidig bruges betingelserne til at skelne mellem religion og over-

tro – kinesisk *zongjiao* over for overtro (*mixin*) – også en skelnen, der skyldes vestlig påvirkning.

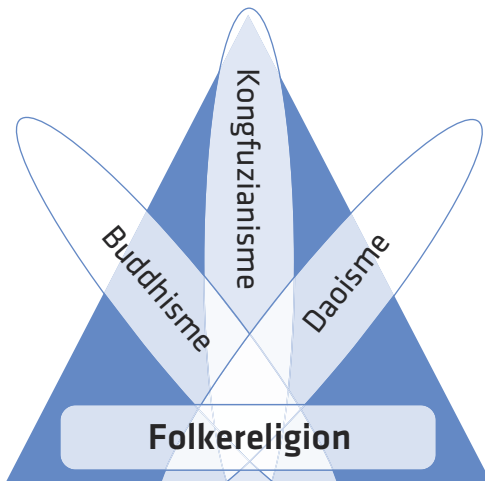
De fem anerkendte religioner i Kina i dag er: daoisme, buddhisme, islam, protestantisme og katolicisme. De er indbefattet i et system, som af religionsforskere kaldes *kontrolleret pluralisme*, idet alle fem religioner styres af nationale forbund, som igen er underlagt det statslige ”Kontor for Religiøse Anliggender”. Men hvad så med kongfuzianisme?

I Kina regnes kongfuzianismen ikke for en religion, men for en morallære, og det er kun i Vesten, at religionsforskere anser kongfuzianismen for et selvstændigt værdisystem, som udfylder en religions plads. Historisk ligger det sådan: I perioden op til den borgerlige revolution i 1911 følte mange intellektuelle, at Kina behøvede en national religion for at styrke landets identitet over for Vesten. I 1895 argumenterede den førende intellektuelle, Kang Youwei, for etableringen af en national religion, og i 1912 blev ”Det Kongfuzianske Religiøse Forbund” (*kong jiao*) oprettet, lige efter republikkens grundlæggelse. Nu skulle Kong Fuzi samle Kina. Men ideen blev ikke til virkelighed. De politisk toneangivende forkastede den, og sidst i 1920’erne blev navnet ændret til ”Den Kongfuzianske Læres Forbund” (*jiao* blev erstattet af ”lære” (*xue*)).

Man kan undre sig over, hvorfor kongfuzianisme så ikke blev regnet for en religion i 1949 ved Folkerepublikkens indførelse, da man blot fortsatte Nationalistkinas anerkendelse af fem og kun fem religioner. En teori er, at under det nye kommunistiske styre skulle religionerne kontrolleres og overvåges, som falsk ideologi, men der lå i kongfuzianismen ingen politisk trussel, man havde intet organiseret præsteskab og ingen personer, der kunne være farlige for partiet. At det så senere, under Kulturrevolutionen, blev anset for en skadelig ideologi, ændrede naturligvis ikke noget ved den officielle status.

De tre traditionelle læresystemer: daoisme, kongfuzianisme og buddhisme (*san jiao*)

Også at isolere og opdele kinesisk religion i de tre traditionelle læresystemer må problematiseres som en vestlig måde at analysere og dissekere. Hvad der ikke er daoisme, må være kongfuzianisme eller buddhisme osv. – altså en enten-eller-tan-kegang fra den aristoteliske logik kombineret med arvegods fra monoteistiske religioner. Man kan ikke være både kristen og muslim. Men i Kina overlapper de tre systemer hinanden og er alle influeret af folkereligionen, hvorfor denne bog opstiller følgende model for kinesiske religioner:

Folkereligion: Bønner om sundhed, lykke, rigdom og frugtbarhed. Forfædre dyrkelse, divinationer, festivaler og overgangsritualer.

Få deltagere

Organiseret religiøse trosforestillinger og praksisser udført af et etableret hieraki og baseret på tekstgrundlag.

Mange deltagere

Uorganiseret religiøse trosforestillinger og praksisser uden et etableret hierarki og tekstgrundlag.

Det mest vigtige ved paradigmet om "de tre religioner/læresystemer" er ikke, at det anerkender eksistensen af tre forskellige religiøse/filosofiske doktriner, men at det peger imod den kontekst, hvori de tre interagerede og gensidigt influerede på hinanden.

Xinzhong Yao and Yanxia Zhao (2010), s. 11-12.

At forsøge at forstå religion i Kina som flere doktrinære systemer er at læse en vestlig erfaring ind i et meget forskelligt mønster af omstændigheder.

Laurence G. Thompson: Chinese Religion – an Introduction (1996), s. XXIII.

En anden måde at overskue kinesiske religioner er at se på, hvad der fokuseres på i religionerne fra henholdsvis den religiøse elites side – de få – og de mange. Eliten prioriterer de kongfuzianske bøger, de buddhistiske sutraer og de daoistiske klassikere samt repræsentative tekster af kendte munke og præster, altså det skriftbaserede. Dette med det selvudviklende for øje. Eliten mødes med menigmand, når det drejer sig om ritualer, men den ikke-lærde kineser fokuserer oftest på religiøse midler, der bevirker dennesidig gevinst (*ling*), nemlig divination, anvendelse af talismaner¹, røgelsesafbrænding, ændemedier, dvs. "effikacitet" er nøgleordet. Endelig er den almindelige kineser oftest deltager i religiøse fester, i religiøse optog, pilgrimsfærd og andre religiøse handlinger, der er præget af samhørighedsfølelse.

¹ Talismaner er beskyttende objekter, der især anvendes i daoismen. De består i reglen af silke eller papir, hvorpå der er skrevet røde eller sorte tegn.

Røgelsespinde bruges som offergenstand og kommunikationsmiddel til guder og forfædre.

Karakteristik af kinesisk religion

Grundlæggende er en religiøs kineser ikke bundet til én og kun én religion. Kinesere anser det ikke for selvmodsigende at udføre religiøse handlinger over for guder i bred betydning fra forskellige religioner. En undersøgelse fra 2005 viser denne inklusive holdning til religion tydeligt:

Henvender sig til:	Buddhister	Daoister	Katolikker	Protestanter
Buddha	98,1%	80 %	9,1 %	6,1%
Kristen gud	3,8 %	20 %	81,8 %	97 %
Lykkens gud	32,7 %	40 %	0 %	6,1%
Lao Zi	7,7 %	20 %	0 %	3 %
Kong Fuzi	3,8 %	20 %	0 %	3 %
Guanyu ²	21,2 %	0 %	0 %	0 %

Xingzhong Yao: "Religious Belief and Practice in Urban China 1995-2005", *Journal of Contemporary Religion* 22 (2): 169-185 (2007). Her s. 178-179.

Dertil kommer, at det er de færreste, der vil identificere sig som buddhist, daoist, katolik eller protestant. Kun ca. 5 % af alle kinesere hævder, at de tilhører en be-

² Folkelig gud for retfærdighed, lov og orden.

stemt religion. Af disse er halvdelen buddhister. Udspørges de så, om de tror på overnaturlige magter, stiger procenten til omkring 9 %, 14 % dyrker meditation, 17 % mener, de beskyttes af guddomme (hvis de tilbeder dem ærligt og oprigtigt), 23 % tror på forfædre dyrkelse, 27 % anser *fengshui* for sand, og hele 38,5 % tilslutter sig udsagnet: ”Det er vigtigt at vælge et gunstigt tidspunkt til udførelsen af bestemte handlinger.”

Dvs. kinesere vægrer sig ved at bruge religionerne som institutioner, men i praksis udfører de de handlinger, som religionerne anviser. Naturligvis spiller det også ind, at staten er erklæret ateistisk, hvorfor det kan være et følsomt emne at kalde sig religiøs i institutionel forstand.

Ikke religion, men religiøsitet

Måske er opdelingen i religioner mindre vigtig end at forstå, hvad kinesisk religiøsitet er. Religion er trods alle definitioner et luftigt begreb, men uden mennesker, der udfører religiøse handlinger, eksisterer religion ikke, hvorfor begrebet religiøsitet er at foretrække – og religiøsitet kan kortlægges. I en undersøgelse baseret på spørgsmålet, hvorfor nogle erklærer sig som religiøse, ses følgende:

Årsager	%
1. Ønske om rigdom og materielt velværd	51,6
• Undgå fattigdom og ønske om rigdom	36,1
• Ønske om rigdom i dette liv	9,4
• Ønske om at finde midler mod og undgå alvorlig sygdom	6,2
2. Opnåelse af spirituel støtte	29,7
• Desillusion over og udfrielse fra den materielle verden	5,9
• Opnåelse af lykke i efterlivet	9,8
• Håb om, det guddommelige vil sikre visdom	7,0
• Håb om, at sjælen vil blive rensset	7,0
3. Drejet af politisk og social utilfredshed	20,5
• Utilfredshed med korrupktion, sociale onder og social uretfærdighed	19,0
• Mistet tro på Det Kinesiske Kommunistparti og socialismen	1,5
4. Opnåelse af viden (fascineret af filosofi og teologi)	9,8
5. Influert af religiøs familie	Ukendt

Kilde: Gong & Zhou 1999, gengivet i *Copenhagen Journal of Asian Studies* 18 (2003). (Tabellen er baseret på kinesere i Hubeiprovinserne og deres grunde til at tro på buddhisme og daoisme. Undersøgelsen tillod de adspurgte at give mere end ét svar).

Af undersøgelsen kan ses kinesernes nyttesynspunkt (*ling*): Det skal give resultat i dette liv at udføre religiøse handlinger. (Ovrraskende har kun 1,5 % mistet troen på Det Kinesiske Kommunistparti, men muligvis afspejler dette et politisk følsomt spørgsmål).

Religiøs vækst i Kina

Endelig er der spørgsmålet om vækst i religiøse holdninger i Kina i dag. I årtier er det officielt blevet hævdet, at der er omkring 100 millioner religiøse mennesker i Kina ud af en befolkning på over 1,2 milliarder. (Til sammenligning er der mere end 80 millioner medlemmer af det kinesiske kommunistparti). Dog er der klare tegn på, at religionerne og religiøse holdninger er i vækst, og omkring 2007-2009 begyndte der at komme tal frem i den kinesiske presse, som pludselig gjorde tallet tre eller fire gange så højt. Disse nye tal er endnu ikke blevet kommenteret af regeringen eller det statslige ”Kontor for Religiøse Anliggender”.

En undersøgelse udarbejdet af ”Chinese Spiritual Life Survey” fra 2007 har følgende tal: 185 millioner kinesere forstår sig selv som buddhister, men kun 17,3 millioner har et formelt tilhørsforhold til buddhismen ved at bekende sig til *Buddha*, *dharm*a og *sangha* (buddhismens ”Tre Juveler”). Og der er 12 millioner kinesere, som har en klar forståelse af sig selv som daoister, mens 173 millioner har udført daoistiske praksisser, som er svære at udskille fra folkereligionen.

Kilde: *China Heute* 1: 24 (2013).

Men hvordan skal man forklare en vækst i religioner i et ateistisk, sekulært samfund? Den gængse sekulariseringsteori baseret på vestlige religionssociologer går jo på, at sekularisering og religiøsitet er hinandens modsætninger – og oplysningsateismen går ud fra, at jo højere uddannelsesniveau, jo mindre religion. Og Kina har om nogen nation i de sidste over hundrede år aktivt modvirket religionerne.

Hertil må man ty til andre basale modeller, fx ”markedsmodellen” eller den ”økonomiske markedsmodel”, som fremføres af mange religionssociologer. Fokus har i disse modeller ikke været på sekularisering og spørgsmålet om religioners overlevelse, men på, hvilke religioner der vokser på det religiøse marked. Modellen erstatter ikke sekulariseringsmodellen (”jo mere sekulært, jo mindre religiøst er samfundet”), men supplerer den, idet den hæfter sig ved, hvilke religioner der vokser, og hvilke der taber terræn. Ofte benyttes den ”religiøse markedsmodel” om nye religioner, men med Kulturrevolutionens nulstilling af religionerne kan

Den "fede Buddha" Budai er symbol på velstand og lykke, også her i Shanghai.

betingelserne for vækst med omtanke anvendes på kinesiske religioner generelt.

Tilbage til den kunstige opdeling af religionerne. At denne bog alligevel opdeler kinesisk religion i de forskellige traditioner – trods dette kapitels fokus på religionernes fællesskab – skyldes, at man for at gå i dybden er nødt til at opdele. Dog understreges det også i de enkelte kapitler, at der er store overlapninger mellem traditionerne, og især i kapitlerne om folkereligion og stat og religion (maoismen) føres religionerne sammen igen. Det er denne dobbelte bevægelse – først at adskille, så at forene – der er bærende i arbejdet med kinesiske religioner – eller kinesisk religiøsitet.